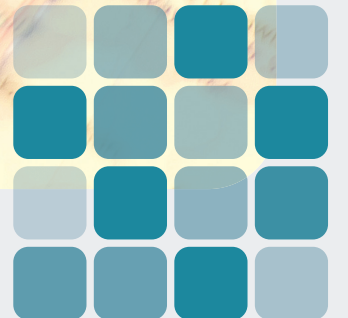

SON DÖNEM İSRAİL-KÖRFEZ ÜLKELERİ YAKINLAŞMASI

DR. SELİM ÖZTÜRK

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2019

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtılmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adresi : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 ankaya, ANKARA

Telefon: +90 (312) 430 26 09 Faks: +90 (312) 430 39 48

Email: orsam@orsam.org.tr

Fotođraflar: Shutterstock

SON DÖNEM İSRAİL-KÖRFEZ ÜLKELERİ YAKINLAŞMASI

Yazarlar Hakkında

Dr. Selim Öztürk

Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsünde çalışmaktadır. ODTÜ Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans ve ODTÜ Bölge Çalışmaları bölümünde doktorasını tamamlamıştır. Beyrut Amerikan Üniversitesi Arap ve Ortadoğu Çalışmaları Merkezi'nde 2015-2016 yılları arasında misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Doktora tez konusu Selefilik'in Suudi Devletleri ve Taliban'ın oluşumundaki rolü üzerinedir. Selefilik, Vehhabilik, mezhepler, küresel cihat örgütleri, Arap dünyası ve Ortadoğu genel çalışma alanlarıdır.

Mart 2019

İsrail ve Körfez Ülkeleri Arasında İlk İlişkiler: Erken Dönem

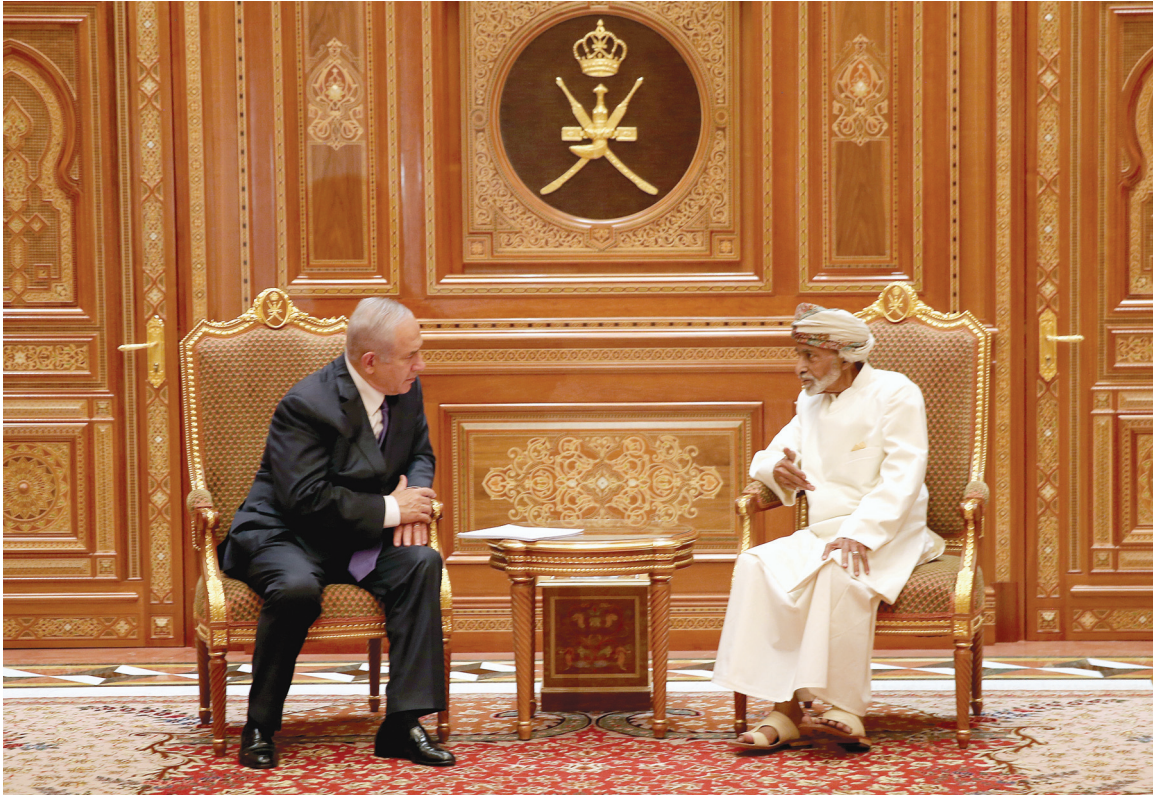
İsrail'in Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üyesi ülkelerle yakınlaşma siyaseti ve örtülü işbirliği esasında yeni bir olgu değildir. Hatta bu olgu 1980'li yıllara kadar da dayanmaktadır. Saddam Hüseyin'in Baas rejimi döneminde, Irak'taki nükleer reaktörlerin İsrail tarafından tespit edilmesi üzerine 1981 yılında İsrail Hava Kuvvetleri, Suudi Arabistan'ın göz yumması ile Suudi Arabistan hava sahasını kullanarak Saddam'ın nükleer reaktörlerini bombalamıştır. Bu operasyona da meşhur Opera Operasyonu ismi verilmiştir.¹

Doksanlı yıllarda özellikle İsrail-Filistin barışı açısından bir milat olan 1993 yılındaki Oslo Barış görüşmelerinden sonra Körfez ülkeleri ve İsrail arasında yumuşama meydana gelmeye başlamıştır. İsrail, 1996'da Umman ve Katar'da ticaret ofisleri açmış; diplomatik-siyasi düzeyde olmasa da ticari ilişkilerin resmi bir statü kazan-

ması açısından bu olay, önemli bir başlangıç olarak görülmüştür. Fakat bu yumuşama dönemi 2000 yılında İkinci İntifada'nın patlak vermesi ile kesilmiş ve bahse konu ofisler kapatılmıştır.² Yine 2008-2009 yıllarında Katar, İsrail ile resmi olmayan yollarla ilişkileri geliştirmeye çalıştıysa da 2008-2009 yıllarında İsrail'in Hamas'ı bastırmak için düzenlediği Gazze saldırıları ilişkileri kopartmıştır.³ Özellikle Arap Baharı'nın Bahreyn ve Suudi Arabistan gibi Körfez ülkelerini de etkilemesi neticesinde İsrail ile olan ilişkilerde belirli bir hareketlenme görülmüştür. Tabi ki bu ilişkiler resmi bir şekilde değil üstü örtülü ve gayri resmi yollarla yürütülmeye başlanmıştır. Bu durumun daha iyi açıklanması için; İsrail'in Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn ve Katar gibi Körfez ülkeleri ile son yıllardaki yakınlaşma politikaları ve işbirlikleri birer birer ele alınacaktır.

Suudi-İsrail İlişkileri

Suudi Arabistan, İsrail'e uyguladığı resmi boykota rağmen, uzun yıllardan beri İsrail mal-

larını üçüncü ülkeler üzerinden satın almaktadır. Özellikle tarım sektöründe yoğun bir İsrail - Suudi işbirliği bulunmaktadır. 2016 yılında savunma sanayi alanında da İsrail'in drone teknolojisi, Güney Afrika üzerinden Suudi Arabistan'a pazarlanmıştır.⁴ Önceki Suudi Dışişleri Bakanı Adil el-Cubeyr her defasında İsrail ile örtülü ilişkilerin yürütüldüğünü reddetmiş ve Filistin meselesi çözülmeden hiçbir şekilde ilişki kurulamayacağını ifade etmiştir. Ancak, söz konusu İran tehdidi olunca iki ülkenin de el altından işbirliği yaptığı artık saklanamaz bir gerçek haline gelmiştir.

2018 yılında İsrail'den Yemen'deki Husi grupların roket saldırılarını önleyebilmek amacıyla Iron Dome (Demir Kubbe) teknolojisi, yani hava savunma sistemi, satın alınması üzerine gizli görüşmeler yapılmaya başlanmıştır; İran'a karşı askeri işbirliği yanında Yemen'deki Husi gruplara karşı işbirliği yapılması da gündeme gelmiştir. Bu iddialar dünya basınına sızdırılırken Suudi Arabistan sessiz kalmayı veya reddetmeyi tercih etmektedir.⁵ 2009 yılında Suudi Arabistan, İsrail'in Suudi topraklarını kullanarak İran'ın nükleer tesislerini vurabilme kapasitesini test eden çalışmalarını başlatmıştır.

ABD Başkanı Donald Trump'ın Mayıs 2017'de Tel Aviv'in ardından Riyad'ı ziyareti aslında bir bakıma İsrail ve Suudi yakınlaşmasının habercisi gibiydi. Bu ziyaretin ardından Suudi Arabistan Velihaht Prensi Muhammed bin Selman (MBS), Atlantic Dergisine verdiği röportajda "İsrail'in kendi topraklarına sahip olma hakkı olduğu" beyanını gündeme oturmuştur.⁶ 2018 yılında Suudi Arabistan İsrail'e yetmiş yıldır kapalı olan havayolu sahasını açmış ve böylece İsrail uçakları, Suudi hava sahasını kullanabilir hale gelmiştir.⁷

BAE-İsrail İlişkileri

Denilebilir ki, Suudi-İsrail yakınlaşmasının özellikle 2017 sonrası dönemdeki mimarı BAE'dir. Abu Dabi'nin Velihaht Prensi Muhammed Bin Zayed (MBZ), Suudi velihaht Muhammed bin Selman'ı (MbS) Washington'a akredite eden kişi olarak bilinmektedir. MbS'nin Trump'ın da-

madı Kushner ile olan yakınlığının İsrail - BAE - Suudi Arabistan üçlüsünün İran'a karşı pozisyon almasında etkin olduğu görüşü mevcuttur. Hatta bu işbirliğine son dönemlerde "Kushner Nexus" adı da verilmektedir. Trump'ın Riyad ziyaretinin hemen akabinde mevcut velihaht Muhammed bin Nayif'in görevden alınarak yerine MBS'nin getirilmesinde MBZ'nin rolü olduğu da iddia edilmektedir.⁸ Körfez ülkeleri içerisinde İsrail ile ikili ilişkileri en fazla geliştiren ve bunu da saklama gereği duymayan tek ülke BAE'dir diyebiliriz. Özellikle enerji alanında İsrail ile karşılıklı ilişkiler oldukça ileri safhadadır. Yenilenebilir enerji ve emlak sektöründe son dönemde İsrail'in BAE'ne yatırımlarının oldukça arttığı çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. İsrail, Abu Dabi'de Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı'nın⁹ bir ofisini açma girişimlerini yürütmektedir. Bu ofis diplomatik bir ofis olmasa da yürüteceği faaliyetler büyük ihtimalle diplomatik alanda olacaktır. İsrail geçtiğimiz yıllarda ayrıca Dubai'nin Dünya Elmas Borsası Federasyonu'na akredite olmasına da yardımcı olmuştur.¹⁰ Askeri alanda BAE ve İsrail ilişkileri yine oldukça ileri konumdadır. 2011 yılında askeri teknoloji alanında 300 milyon dolar değerinde işbirliği anlaşması yapılmıştır.¹¹

28 Ekim 2018'de İsrail Kültür ve Spor Bakanı Miri Regev Abu Dabi'de düzenlenen uluslararası judo turnuvasına katılmış ve turnuvada ilk defa bir Körfez ülkesinde İsrail ulusal marşı çalınmıştır. Ayrıca İsrail İletişim Bakanı Eyüp Kara da birkaç gün sonra Dubai'de düzenlenen bir konferansa katılmıştır.¹² Özellikle BAE, İsrail devlet yetkililerinin artık kolayca ziyaret ettikleri ve işbirliği imkânlarını masaya yatırıp konuşabildikleri bir ülke olmuştur. BAE ile yaşanan tüm bu gelişmeler de Başbakan Netanyahu'nun Umman ziyaretinden birkaç gün sonra gerçekleşmiştir. Her iki ülkenin Müslüman Kardeşlere yönelik antipatisinin, iki ülkenin yakınlaşmasında temel motivasyonu sağladığı görüşü hâkimdir. BAE, tıpkı İsrail'in Hamas konusunda yaptığı gibi bütün ülkelerle ilişkilerinde Müslüman Kardeşlere yönelik olumsuz tavır alınmasını ön şart olarak belirlemiş gibidir.

Netanyahu'nun Umman Ziyareti

26 Ekim 2018'de, Netanyahu'nun Umman ziyareti önceden ilan edilmeden gerçekleştirilmiştir. Adından daima arabuluculuk rolü ile söz ettiren ve yine KİK içerisindeki tarafsız duruşu ile bilinen Sultan Kabus'un ülkesi Umman Sultanlığı, Netanyahu'yu kabul etmiştir. Sultan Kâbus, Netanyahu'yu kabulünde Filistin - İsrail sorunu gündeme gelmiş ve Kabus'un arabuluculuk misyonu devreye girmiştir. Sultan Kâbus'un daha önce de ABD - İran nükleer görüşmelerinde arabuluculuk rolü olmuştur. Umman Sultanlığı, tarafsız yönünün zarar görmemesi amacıyla 2017'deki Katar ablukasına ve Yemen'deki Husi gruplara karşı 2015'ten beri devam eden Suudi Arabistan öncülüğündeki Arap Koalisyonu'na da katılmamıştır. Fakat Netanyahu'nun bu ziyaretinin farklı amaçları da bulunabilir. Umman'ın İran karşısındaki tarafsız veya sessiz tavrı Suudi Arabistan'ı ve diğer Körfez ülkelerini rahatsız ediyor olabilir ve İsrail'in Umman ile yakınlaşması üzerinden Umman'ın Suudi Arabistan-BAE-İsrail ittifakına çekilmeye çalışılması muhtemeldir. Çünkü Yemen krizinde, Yemen'in komşusu olan Umman'ın tarafsız kalma denemeleri Suudi Arabistan ve BAE tarafından pek hoş karşılanılmaktadır. Umman Dışişleri Bakanı, İsrail heyetinin ziyaretinden birkaç gün sonra soluğu Ramallah'ta almış ve Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile temaslara bulunmuştur.¹³ Netanyahu'nun ziyaretinin akabinde İsrail Ulaştırma Bakanı Katz Kasım ayında Umman'ı ziyaret ederek Akdeniz'i Arap Körfez'i ile bağlayacak demiryolu projesi hakkında temaslara başlamıştır. Bahse konu demiryolu projesi İsrail-Körfez ilişkileri açısından kalıcı bir işbirliğinin sağlanması nedeniyle önemlidir.¹⁴ Umman Dışişleri Bakanı Yusuf bin Alawi bin Abdullah da ziyaretin çeşitli çevrelerce eleştirilmesi üzerine "İsrail-Filistin barışı hakkında umutlu ve iyimseriz" diyerek "Tevrat'ın Ortadoğu'daki ışığı gördüğünü ve Yahudilerin hep bu topraklarda yaşadıklarını" belirtmiştir.¹⁵ Üst düzey yetkililerden gelen bu tür açıklamalar, artık resmi düzeyde olmasa da gayri resmi düzeyde İsrail'in tanındığının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Bahreyn'in İsrail Sempatisi

Trump'ın Ortadoğu ziyaretinin hemen akabinde görülen Riyad - Tel Aviv yakınlaşması diğer taraftan Körfez'de nüfusunun %70'ini Şii'lerden oluşan fakat Vehhabi Sünni el Halife hanedanı yönetiminde olan Bahreyn'den İsrail'le yakınlaşma sinyalleri gelmiştir. Trump'ın Kudüs'ü başkent olarak tanıması üzerine Bahreyn emiri, "Kudüs olayının ikincil seviyede öneme sahip bir olay olduğunu asıl tehlikenin Faşist İran olduğunu" ifade etmiştir.

2011 yılında Arap Baharı'nda Halife hanedanı Suudi Arabistan'ın askeri yardımı ile protestolardan kurtulabilmiştir. Şii'lerin çoğunluk olduğu Bahreyn belki de İran yayılmacılığından en çok endişe duyan Körfez şeyhliğidir. Uzmanlara göre Bahreyn - İsrail yakınlaşması Mayıs 2018'de İsrail'in Suriye'deki İran üslerine saldırı düzenlemesi üzerine yeni bir boyut kazanmıştır. Bahreyn Dışişleri Bakanı "diğer ülkeler gibi İsrail'in de kendini İran saldırganlığına karşı savunma hakkı olduğunu" belirten bir tweet dahi atmıştır.¹⁶ Umman ve BAE ile gelişmeye başlayan gayri resmi ilişkilerin önümüzdeki dönemde Bahreyn ile devam etmesi beklenmektedir. Önümüzdeki Nisan ayında İsrail Ekonomi Bakanı'nın Bahreyn'e resmi ziyareti de dillendirilmekte ve Bahreyn otoriteleri de bu konuda sessizliklerini korumaktadırlar.¹⁷

Hayfa- Körfez Demiryolu Projesi

İsrail'in Körfez ülkeleri ile son dönemde bu kadar yakınlaşmasının güvenlik boyutu yanında yatırım ilişkileri ile de alakalı olduğu düşünülmektedir. İsrail'in Ürdün üzerinden Körfez'e varmasını planladığı bir demiryolu projesini hayata geçirmek için Körfez ülkelerine ziyaretlerini sıklaştırdığı ve Körfez ülkelerinin de Akdeniz'i Körfez'e bağlayacak bu projeye sıcak baktıkları bilinmektedir. İsrail'in 2019 yılı için projeye 4,3 milyar dolar ayırdığı bilinmektedir. İşin ilginç tarafı projenin liman ayağını Hayfa oluşturmakta ve liman yapım işi ise Çinlilere verilmiş durumdadır. ABD'nin bu duruma nasıl bir tepki vereceğini ilerleyen dönemde göreceğiz

fakat Çin bölgede oldukça aktiftir ve daha fazla yatırım projesinde yer almak için kesintisiz bir çaba içerisinde. ABD'nin Körfez ülkelerinin ve İsrail'in Çin Halk Cumhuriyeti ile olan yakın ticaret, enerji ve yatırım ilişkilerini takip etmediğini söylemek pek de inandırıcı olmayacaktır.¹⁸

Yakınlaşma Siyasetinin Zayıf Yanları ve Muhtemel Problemler

Körfez ülkeleri ve İsrail yakınlaşmasının temel motivasyonu İran'ın bölgedeki yayılmacı siyasetidir diyebiliriz. Aynı zamanda ABD'nin Ortadoğu politikası çerçevesinde bölgesel aktörlere dayattığı İran karşıtlığı üzerine kurulu misyonu da unutmamak gerekmektedir. Özellikle Arap Baharı sonrası dönemde Suriye, Yemen, Irak ve hâlihazırda Hizbullah'ın etkin konumda bulunduğu Lübnan'daki İran siyasi nüfuzu, Körfez ülkelerini İsrail ile özellikle güvenlik alanında işbirliğine yöneltmektedir. Bu minvalde Körfez emirlikleri de artık Filistin sorununu ikincil de- recede bir mesele olarak görüp, öncelik İran ile

mücadele olmalıdır bakış açısını geliştirmeye başlamışlardır. İran'ın yanında Müslüman Kardeşler konusu da İsrail ile yapılan işbirliğinde diğer önemli bir konudur. Ortadoğu'ya İran nüfuzunun yayılmasında Müslüman Kardeşler'in yardımcı olduğu düşüncesi Körfez ülkelerinde yaygın bir kanaattir. Sadece Mısır özelindeki Müslüman Kardeşlere yönelik değil Filistin'deki Müslüman Kardeşlerin kolu olan Hamas'a yönelik de İsrail ile işbirliği söz konusudur. Körfez'in düşündüğü Filistin devlet başkanı adayının Muhammed Dahlan olduğu iddia edilmektedir. Dahlan, Abu Dabi'de ikamet etmekte ve BAE adına Filistin başta olmak üzere Arap ülkelerinde faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁹

Haziran 2017'deki Katar ile yaşanan abluka kriziyle birlikte bir bakıma Katar'ın yerini İsrail almaya başlamıştır. Özellikle İran'a karşı yapılan ağız birliğinde, KİK'in 1981 yılında İslam Devrimi'nden hemen sonra İran tehdidine karşı kurulduğunu da göz önüne alırsak İsrail ve KİK'in çıkarlarının örtüştüğü görülmektedir. Körfez ülkeleri ile ticaret, enerji, güvenlik, emlak gibi

sektörlerde işbirliği günden güne artmakta, sadece Arap sokağının fazla tepkisini çekmemek adına diplomatik ilişki kurulması gündeme getirilmemektedir. Fakat uzmanların gelişmekte olan İsrail - Körfez ülkeleri ilişkileri konusunda en önemli uyarıları Arap sokağında hala Filistin meselesi yüzünden İsrail nefreti olduğu ve Körfez monarşilerinin İsrail’le yakınlaşma konusunda tek başlarına aldıkları kararların ilerleyen dönemde sıkıntıya yol açabileceği yönündedir. Ürdün ve Mısır’ın İsrail’i tanımış olmalarına rağmen kitlelerin nazarında İsrail algısı hala değişmiş değildir. Fakat mevcut durumda artan İran tehdidi bir süreliğine İsrail algısını, özellikle Körfez ülkelerinde ikincil plana itmiş görülmektedir. Suudi Arabistan’da Associated Press tarafından yapılan bir araştırmada İran’ı tehdit olarak görenlerin oranı %53 iken İsrail’i görenlerin oranı %18’de kalmıştır. Bu durum Körfez’de İran’ın yayılmacı varlığının hayati bir güvenlik problemi olarak görüldüğünü kanıtlamaktadır.

Müslüman Kardeşler hareketinin hem İsrail hem de BAE’nin hedefinde olduğu düşünülürse, hareketin her yerde izole edilmesi için iki ülkenin işbirliği de ayrıca önem kazanmaktadır. Ayrıca ortak tehdit olarak görülen DAES ve diğer Selefi terör grupları için de iki ülkenin işbirliği söz konusudur. Bahse konu ülkeler sadece İran’ın değil, aynı zamanda Türkiye’nin bölgedeki nüfuzuna da karşı çıkmaktadırlar. Suudi veliahtı MBS’in Türkiye, İran ve Müslüman Kardeşleri şer üçgeni olarak nitelendirmesi ve tepkiler üzerine de geri adım atması aslında Suudi güdümündeki Körfez ülkelerinin ve İsrail’in paylaştığı bir görüştür. Özellikle Türkiye’nin Müslüman Kardeşler ile yakın ilişkileri bölge ülkelerini oldukça rahatsız etmektedir. Suudi Arabistan, İsrail ve BAE, Müslüman Kardeşler hareketini İran ve Türkiye’nin bölgeye nüfuz etmesine aracılık eden bir yapı olarak görmektedirler.

İsrail ile ilişkileri geliştirme konusunda Katar’ın da kendisinden beklenilenin aksine İsrail ile yakınlaşmaya meyilli olduğu fark edilmektedir ki bu endişe verici bir durumdur. Bir yandan Hamas’ı finanse eden, bir yandan Müslüman Kardeşler ile yakın temas halinde bulunan Katar,

doksanlı ve iki binli yıllarda daima İsrail ile ticari-ekonomik ilişkileri geliştirmeye çalışmıştır. Özellikle ileri teknoloji alanında Dohalı elit işadamlarının İsrail menşeli mallara ilgisi yoğunur ve Katar yönetimi bu ürünlere erişimin kolaylaşmasının yurtdışında okuyan Katarlı mühendislerin ülkelere dönmelerine katkı sağlayacağını düşünmektedir.²⁰ Katar örtülü bir biçimde BAE ile İsrail yakınlaşması konusunda yarış içerisindedir. BAE geçtiğimiz ekim ayında İsrail ile yakınlaşmanın nişanesi olarak judo turnuvası düzenlerken Katar da atletizm ve jimnastik turnuvası düzenlemiştir. İsrail’i tanımayan Körfez ülkesi BAE’de turnuva öncesinde Sion ülkesine özlemi dile getiren İsrail milli marşı “Hatikva” çalınmıştır.²¹ Katar da bazı konularda her ne kadar İran ile yakın ve aynı düzlemdeymiş gibi görünse ve abluka sırasında da İran tarafından desteklense de İran’ın yayılmacılığına karşı önlem alması gerektiğinin farkındadır. Bu yüzden Suudi - BAE bloğu ile kavgalı olduğu şu dönemde, İsrail ile yakınlaşma onlar için de karlı bir yol olarak görünmektedir. Nitekim 25 Ekim 2018 tarihinde yani BAE’deki judo turnuvasından üç gün önce Katar’ın başkenti Doha’da İsrail bayraklarının Dünya Jimnastik Turnuvasında dalgalanmasına Doha otoriteleri tarafından izin verilmiştir.²²

Trump yönetiminin de hedef göstermesiyle şekillenmeye başlayan İran tehdidi, bütün bölgede Körfez ve Arap ülkelerinin pozisyonunu İsrail ile yakınlaşmaktan yana belirlemesine katkı sunmaktadır. İsrail’in savunma teknolojisi ve askeri sanayisi İran’a ve İran’a bağlı devlet dışı silahlı aktörlerle verilecek mücadelede olmazsa olmaz görülmektedir. Örneğin, Suudi Arabistan’ın İran’a bağlı gruplara karşı savunma sistemlerini güçlendirmek için İsrail yapımı teknolojiyi alması buna örnek verilebilir. Ayrıca Körfez ülkeleri İsrail’in teknolojisi, know-how’ı, teknik donanımının Körfez’in enerji kaynakları ve Arap ülkelerinin insan/emek gücü ile birleştiği takdirde bölgeye yönelen dış tehditlere ve yabancı unsurlara karşı daha etkin bir savunma geliştirebileceklerini düşünmektedirler.

Unutulmaması gereken önemli bir nokta şudur: İsrail her ne kadar Körfez ülkeleri ile görüşmeleri sırasında Filistin’de barışı tesis edecekleri sözünü vermesine rağmen, bu konuda herhangi bir adım atması ihtimali son derece düşüktür. Batı Şeria’nın İsraili yerleşimciler tarafından işgali sürmekte, 20 bin yeni konut projesi hayata geçirilmekte, Hamas üyelerine yönelik siyasi suikastlar devam etmekte ve bu olaylar Arap sokağında İsrail ile ilgili negatif algıların artarak devam etmesine sebebiyet vermektedir. Diğer yandan Netanyahu’nun bu tür

diplomatik başarıları Likud gibi İsrail sağının başarı hanesine yazılan gelişmelerdir. Açıkçası bu gelişmeler Körfez - Arap siyasetine uzun vadede pek bir katkı sunmayacaktır. Her ne kadar monarşi yönetimleri istedikleri gibi karar alabiliyor olsalar da kamuoyunun ve kitlelerin İsrail ile bu tür ilişkiler yürütülmesine tepkili olacağının da farkındadırlar; fakat mevcut İran tehdidi şimdilik İsrail ile dahi işbirliği yapılması konusunda monarşilerin verdikleri kararların mazur görüleceğini göstermektedir.

Referanslar

Samuel Ramani, "Israel and the Gulf", *The Jerusalem Post*, 26 Aralık 2017.

<https://www.jpost.com/Opinion/Israel-and-the-Gulf-520092> (erişim tarihi: 22.02.2019)

Nazeeha Said, "Israel Allied With the Gulf Countries Against Iran?", *Orient XXI*, 12 Aralık 2017.

<https://orientxxi.info/magazine/israel-allied-with-the-gulf-countries-against-iran,2174> (erişim tarihi: 21.02.2019)

Samuel Ramani, "Israel Is Strengthening Its Ties With The Gulf Monarchies", *Huffington Post*, 9 Aralık 2016.

https://www.huffingtonpost.com/samuel-ramani/why-israel-is-strengthening_b_11946660.html (erişim tarihi: 21.02.2019)

Fatıma Taşkömür, "Tel Aviv seeks revival of Hejaz railway track to link Israel with the Gulf", *TRT World*, 12 Nisan 2018 ;

<https://www.trtworld.com/mea/tel-aviv-seeks-revival-of-hejaz-railway-track-to-link-israel-with-the-gulf-16465> (erişim tarihi: 21.02.2019)

Thomas Seibert, "Trump administration seen as nudging Israel, Gulf countries towards closer ties", *The Arab Weekly*, 27 Mayıs 2018;

<https://the arabweekly.com/trump-administration-seen-nudging-israel-gulf-countries-towards-closer-ties> (erişim tarihi: 22.02.2019)

Hagar Shezaf ve Rori Donaghy, "Israel eyes improved ties with Gulf states after 'foothold' gained in UAE", *Middle East Eye*, 18 Ocak 2016.

<https://www.middleeasteye.net/news/israel-eyes-improved-ties-gulf-states-after-foothold-gained-uae> (erişim tarihi: 22.02.2019)

Sultan Barakat, "Normalising relations with Israel will not benefit Gulf states", *Al Jazeera*, 14 Kasım 2018;

<https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/normalising-relations-israel-benefit-gulf-states-181114134809202.html> (erişim tarihi: 21.02.2019)

Michael Lipin, "Israel Eyes Bahrain as Next Arab State to Openly Host Israeli Officials", *Voanews*, 28 Kasım 2018.

<https://www.voanews.com/a/israel-eyes-bahrain-as-next-arab-state-to-openly-host-israeli-officials/4679229.html> (erişim tarihi: 22.02.2019)

Kamran Jibreili, "Israel reactivates 'virtual embassy' in the Gulf", *Al Jazeera*, 6 Şubat 2019 ;

<https://www.aljazeera.com/news/2019/02/israel-activates-virtual-embassy-gulf-190206113045748.html> (erişim tarihi: 20.02.2019)

Aya Batrawya ve Josef Federman, "Secret no more: Israel's outreach to Gulf Arab states", *FoxNews*, 31 Ekim 2018.

<https://www.foxnews.com/world/secret-no-more-israels-outreach-to-gulf-arab-states> (erişim tarihi: 22.02.2019)

“Bahrain’s fondness for Israel is about Saudi Arabia and Iran” ,*TRT World*, 18 Aralık 2018;

<https://www.trtworld.com/mea/bahrain-s-fondness-for-israel-is-about-saudi-arabia-and-iran-22594> (erişim tarihi: 21.02.2019)

Linda Gradstein, “ Israel develops new ties with Saudi Arabia and other Gulf states”, *PRI*, 19 Nisan 2017;

<https://www.pri.org/stories/2017-04-19/israel-develops-new-ties-saudi-arabia-and-other-gulf-states> (erişim tarihi: 22.02.2019)

Neville Teller, “Who Will Succeed Mahmud Abbas”, *The Jerusalem Post*, 11 Haziran 2018.

<https://www.jpost.com/Opinion/Who-will-succeed-Mahmoud-Abbas-559715> (erişim tarihi: 20.02.2019)

“Secret no more: Israel’s outreach to Gulf Arab states”, *Al Jazeera*, 31 Ekim 2018.

<https://www.aljazeera.com/news/2018/10/secret-israel-outreach-gulf-arab-states-181031084807219.html> (erişim tarihi: 20.02.2019)

Halid bin Ahmed (Bahreyn Dışişleri bakanı)’in konu ile ilgili tweeti;

https://twitter.com/khalidalkhalifa/status/994538265029021696?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E994538265029021696&ref_url=https%3A%2F%2Felectronicintifada.net%2Fblogs%2Ftamara-nassar%2Fbahrain-foreign-minister-defends-jerusalem-israels-capital (25.02.2019)

Son Notlar

- ¹ Samuel Ramani, "Israel and the Gulf", *The Jerusalem Post*, 26 Aralık 2017.
- ² Samuel Ramani, "Israel and the Gulf"; Nazeera Said, "Israel Allied With the Gulf Countries Against Iran?", *Orient XXI*, 12 Aralık 2017.
- ³ Samuel Ramani, "Israel Is Strengthening Its Ties With The Gulf Monarchies", *Huffington Post*, 9 Aralık 2016.
- ⁴ Samuel Ramani, "Israel and the Gulf".
- ⁵ Nazeera Said, "Israel Allied With the Gulf Countries Against Iran?".
- ⁶ Fatıma Taşkömür, "Tel Aviv seeks revival of Hejaz railway track to link Israel with the Gulf", *TRT World*, 12 Nisan 2018; Samuel Ramani, "Israel and the Gulf".
- ⁷ Samuel Ramani, "Israel and the Gulf".
- ⁸ Thomas Seibert, "Trump administration seen as nudging Israel, Gulf countries towards closer ties", *The Arab Weekly*, 27 Mayıs 2018.
- ⁹ Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı, Abu Dabi menşei bir hükümetlerarası (intergovernmental) organizasyon olup, İsrail de bu organizasyona bir temsilci atamayı 2015 yılından beri planlamaktadır.
- ¹⁰ Hagar Shezaf ve Rori Donaghy, "Israel eyes improved ties with Gulf states after 'foothold' gained in UAE", *Middle East Eye*, 18 Ocak 2016.
- ¹¹ Samuel Ramani, "Israel Is Strengthening Its Ties With The Gulf Monarchies".
- ¹² Sultan Barakat, "Normalising relations with Israel will not benefit Gulf states", *Al Jazeera*, 14 Kasım 2018.
- ¹³ Sultan Barakat, "Normalising relations with Israel will not benefit Gulf states"; Kamran Jebreili, "Israel reactivates 'virtual embassy' in the Gulf", *Al Jazeera*, 6 Şubat 2019; Aya Batrawya ve Josef Federman, "Secret no more: Israel's outreach to Gulf Arab states", *FoxNews*, 31 Ekim 2018.
- ¹⁴ Michael Lipin, "Israel Eyes Bahrain as Next Arab State to Openly Host Israeli Officials", *Voanews*, 28 Kasım 2018.
- ¹⁵ "Bahrain's fondness for Israel is about Saudi Arabia and Iran", *TRT World*, 18 Aralık 2018;
- ¹⁶ Bahreyn Dışişleri Bakanı Halid bin Ahmed'in konu ile ilgili tweeti, https://twitter.com/khalidkhalifa/status/994538265029021696?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwtterm%5E994538265029021696&ref_url=https%3A%2F%2Felectronicintifada.net%2Fblogs%2Ftamara-nassar%2Fbahrain-foreign-minister-defends-jerusalem-israels-capital.
- ¹⁷ Michael Lipin, "Israel Eyes Bahrain as Next Arab State to Openly Host Israeli Officials"; "Bahrain's fondness for Israel is about Saudi Arabia and Iran".
- ¹⁸ Fatıma Taşkömür, "Tel Aviv seeks revival of Hejaz railway track to link Israel with the Gulf"; Hagar Shezaf ve Rori Donaghy, "Israel eyes improved ties with Gulf states after 'foothold' gained in UAE"; Linda Gradstein, "Israel develops new ties with Saudi Arabia and other Gulf states", *PRI*, 19 Nisan 2017; Neville Teller, "Who Will Succeed Mahmud Abbas", *The Jerusalem Post*, 11 Haziran 2018.
- ¹⁹ Samuel Ramani, "Israel Is Strengthening Its Ties With The Gulf Monarchies".
- ²⁰ "Secret no more: Israel's outreach to Gulf Arab states", *Al Jazeera*, 31 Ekim 2018.
- ²¹ Sultan Barakat, "Normalising relations with Israel will not benefit Gulf states".t

“

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Türkiye’de eksikliği hissedilen Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika ile ilgilenen çevrelerin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla Ocak 2009 tarihinde kurulmuştur. ORSAM Ankara merkezli, tarafsız ve kâr amacı gütmeyen bir düşünce kuruluşudur.

ORSAM, Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelerine doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin gerek Türkiye, gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu’daki sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmelere yönelik çalışmalar yapmakta ve bunları kamuoyuna sunmaktadır. Ortadoğu ve uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve analiz edilebilmesini amaçlayan ORSAM, kamuoyuna ve karar alıcılara çözüm odaklı aydınlatıcı bilgiler sunmakta ve siyasa yapımına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

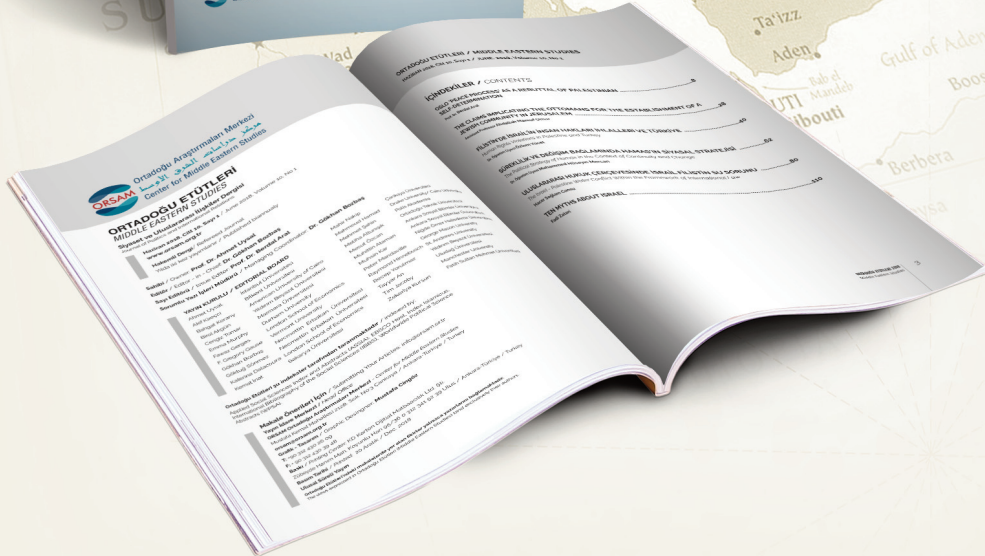
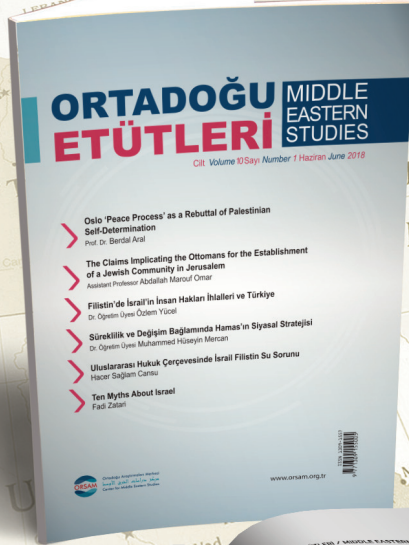
Bu doğrultuda bölgesel gelişmelerin analizi yanı sıra, bölgesel sorunlara farklı politika alternatiflerini de içeren projeksiyonlar üretmektedir. Kapsamlı ve çözüm odaklı analizler sunabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarından faydalanmaktadır. ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayın yelpazesine sahiptir.

”

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Hakemli Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

📍 Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

☎ +90 (312) 430 26 09
☎ +90 (312) 430 39 48

✉ info@orsam.org.tr
🌐 www.orsam.org.tr

📌 in 🐦 📺
orsamtr